ل ئەورۆپایێ لاتینی، ل رۆژهەلاتێ نیزنگ[رۆژهەلاتا ـ نێزیک، سەراستکرنا من] عبرانی زماننە مری بوون. لاتینی ئیرۆ ژی زمانەکی مری یە. لێ هەرچی عبرانی ئێدی نە زمانەکی مری، لێ بەلێ زمانەکی زندی یە.

ئازیزان، هەرەکۆل(١٩٤٢)، «زمانەک و زلامەک»، هاوار، هژم: ٤٠

شانەک

گاڤا مرۆڤ ژێگرتنەکێ دکە پارچەیەک ژ کۆمەکا خوە، هنگێ دڤێت ئەو وەلێ بێت چێکرن کو ئەو ب ئاڤاهی و فۆرما خوە ڤە ل کۆمەکا مرۆڤی بکە. ژ بۆ مرۆڤ ب ئاوایەکێ باش ڤی کاری بکە یان ژی قسمەکی ژ ژێگرتنێ بگرە دا فۆرم لێک بکن.

«ژ وان نقتان پێ ڤە کو خاسێ دەنگانیا زمانێ کوردی نە، د شکلێ و دەنگێن هەرفان دە، هەرچەند هەیە، خوە ل ئەلفابەیا ترکان نیزیک خستن و ژێ نەدوورکەتن.»

ڤێ ژێگرتنا ل ژۆرێ مرۆڤ دکارە، وەکی کو من ل ژێر کریە، بکە پارچەیەک ژ کۆمەکا خوە.

هەگەر کو جەلادەت ئالی بەدرـ خانی گۆت «ژ وان نقتان پێ ڤە کو خاسێ دەنگانیا زمانێ کوردی نە، د شکل و دەنگێن هەرفان دە، هەرچەند هەیە، خوە ل ئەلفابەیا ترکان نێزیک خستن و ژێ نەدوورکەتن» هنگێ دڤێت مرۆڤ شکلێ هەرفێن کوردۆێ «i» و «î»یێ نەکە وەکی یێن زمانێ ترکی.

ئقتباس

١٦) ئقتباس، یانی ژێگرتنەکا درێژ ژ تەکستا هنەکێن دی، سپەهیتر دیار دبە هەگەر کۆ مرۆڤ ئقتباسێ ژ تەکستا خوە زراڤتر بنڤیسە.

هەروها مرۆڤ دکارە فۆنتێ ئقتباسێ بگوهۆرە، نێڤبەرا رێزان ژ یا تەکستا دی تەنگتر بکە، یان ژی مرۆڤ دکارە ئقتباسێ ب پونتۆیەکا کچکتر بنڤیسە. گاڤا کۆ ژێگرتنەک یان ئقتباسەک ب ڤان ئاوایان بێت نیشان کرن نە پێویستە مرۆڤ نیشاندەکا ژێگرتنێ داینە دۆرا وێ. لێ دڤێت ژ تەکستا ل دۆر ئقتباسێ دیار ببە کۆ ئقتباس ئقتباسە و نە کورتاسیا تەکستا ل دۆرێ یە.

١٧) گاڤا کۆ مرۆڤ ژ بەلگەیەکا نڤیساندی ئقتباسەکێ بکە و دخوازە هنەک پارچەیێن نە گرنگ ژێ باڤێژە، دڤێت مرۆڤ وێ د نێڤ *گوشەکەڤانەکێ* دە ب سێ خێزکێن ئاخافتنێ یێن ل پەی ئێک نیشان بکە.

ئقتباسەک ژ پرۆتۆکۆلا جڤینا مالباتا بەدرخانیان، د ١٧ێ هەزیرانا ١٩٢٠ێ دە.

[– – –]

١/ هاتە ئاخافتن کۆ پشتی نۆتایا هاتی داین بۆ ئنگلتەرەیێ ل سەر عەینی مژارێ، بەلێ ب ئسلوویەکا دی کۆ ل گۆری پۆلیتیکایا فرانسایێ بە، نۆتایەک بێت داین بۆ حکوومەتا جمهوریەتێ ژی.

٢/ دگەل دەنگێن جەلادەت ئالی و کامران ئالی بەگان یێن ل دژ و پێشنیارا محەمەد ئالی بەگ یا پاشدەخستنێ، ب پرانیا چار دەنگان هاتە بریار دان

کۆ نۆتا بێت داین.

٣/ هاتە بریار دان کۆ نۆتا ژ ئالیێ ئەڤدرەحمان و جەلادەت ئالی بەگان ڤە بێت نڤیساندن و وەرگەراندن ـ ل گۆر چارچەڤەیا د جڤینێ دە بنگەهێ وێ هات دانین.

[– – –]

مالمیسانژ، محەمەد(١٩٩٤)، جزیرا بۆتانلی بەدرهانلەر ڤە بەدرهانی ئایلەسی...، رووپ: ٢٥

بەرسڤ و دیالۆگ

١٨) مرۆڤ دکارە بەرسڤان ژی عەین وەکی ژێگرتنان ب نیشاندەکا ژێگرتنێ نیشان بکە.

ریەکا دی ژ بۆ نیشانکرنا بەرسڤان ئەوە کۆ مرۆڤ *خێزکا بەرسڤێ*(–) ب کار بینە. خێزکا بەرسڤێ ژی وەکی خێزکا ئاخافتنێ یە. خێزکا بەرسڤێ ب تێچوویبیا تێت نڤیساندن و بەرسڤێ ددە دەست پێ کرن. گاڤا کۆ مرۆڤ ئاخافتنا گەلەک کەسان دنڤیسە هنگێ ئاخافتنا هەر کەسەکێ ب خێزکا بەرسڤێ د رێزەکا نوو دە دەست پێ دکە.

فەرقەکا دیار د نێڤبەرا خێزکا ئاخافتنێ(–) و بەندکێ(ـ) دە هەیە. خێزکێن ئاخافتنێ ژی دو تەخلیتن. یەک ژ وان همبە ئەم ـ یێ(—) درێژە و ناڤێ وێ *ئەم ـ داشە*. یا دی همبە *ئەن ـ یێ*(–) درێژە و ناڤێ وێ *ئەن ـ داشە*. ئەم د کوردیێ دە یا کۆ ناڤێ وی ئەن ـ داش(–)ە ب کار تینن. ژ بلی ئنگلیزیێ د زمانێن دی دە ئەم ـ داش(—) نایێت ب کارئانین. و مرۆڤ ت جاران بەندکێ (ـ)

د شوونا خێزکا ئاخافتنێ(-) ده ب کار ناینه.

شانەک و ئاوارته

هەگەر مرۆڤ بخوازه، مرۆڤ دکاره د دیالۆگ و ڤەگوهۆستنێ ده خێزکا ئاخافتنێ و خێزکا بەرسڤێ ب ئەم ـ *داش*(—) بنڤیسه. لێ ژ بیر نەکه تەنێ د پێشیا بەرسڤ و دیالۆگان ده.

— خەلەف، تو چ دخوینی؟

— «مەم و زینێ»!

— تو «مەم و زینێ» دخوینی! ما نه باشتره تو کتێبەکێ د هەڤێ کۆمپیووتەران ده بخوینی؟

— من بەرێ «مەم و زین» نەخوەندیه و دبێژن ئەو قورئانا کوردانه.

— نۆ لۆ، ب راستی؟ باشه، نەخوه ئەم دکارن پێک ره وێ بخوینن؛ ئەز ئیرۆ دفکریم کا ئەز چ کتێبێ بخوینم.

شانەک۱

مرۆڤ نکاره خێزکا بەرسڤێ ژ بۆ نیشانکرنا ژێگرتنان ژ تەکستێن نڤیساندی ب کار بینه.

شانەک۲

خێزکا بەرسڤێ باش دیار نابه هەگەر ئەو ژ بۆ بەرسڤەکێ تەنێ بێته ب کار ئانین، ژ بەر ت نیشاندەک دیار ناکن کا بەرسڤ ل کوو خەلاس دبه.

– ئەحمەدێ خانی کەسێ یەکێ بوو کۆ «مەم و زین» ب زمان و مۆتیفێن کوردی نڤیساند. ئەحمەدێ خانی د «مەم و زینێ» دە نە تەنێ بەهسا چیرۆکا دو ئەڤینداران کر، هەروها وی ب ئاوایەکێ رۆمانتیک و دراماتیک ژیانا خەلکێن دەما خوە نیشان دا و هەست و خوەستێن وان تەسویر کر.

شانەک۳

گاڤا کۆ مرۆڤ بەرسڤ و دیالۆگێن کۆ ژ گەلەک پاراگرافان پێک تێن ب نڤیسکی ڤەدگوهۆزە –وەکی د هەڤپەیڤینان دە– هنگێ مرۆڤ دکارە هەر پاراگرافەکا بەرسڤ و دیالۆگێ ب خێزکا بەرسڤێ بدە دەست پێ کرن، دا کۆ بەرسڤ و دیالۆگان ژ تەکستا خوە ڤاڤێر بکە.

وێ[خەزالێ] ژ ترسان دەرەو ل وان[دێ و بابێن خوە] کربوو، گۆتبوو کۆ ئەو دێ ب هەڤالەکا خوە یا کەچ رە دەربکەڤە باژێری.
– ئێڤەلیێ، تو هەتا نهۆ ل کیژ کۆلانەیان دگەرایی؟ ما تە مال نینە؟ ما تو نزانی ل مالا خوە ڤەحەوی؟ چێلەک چێلەکە، رۆژ دچە نێڤ گارانێ لێ ئێڤاران ل مالا خوەیێ خوە ڤەدحەوە!
بابێ خەزالێ دەست ب خەزەب و تاوانبارکرنا خوە کربوو. ب دەنگێ بلند دئاخافت –نەدئاخافت، بەلکی درەیی–، کەربا دلێ خوە ل خەزالێ ڤەدکر. خەزالێ خوە شاش کربوو، نەدزانی چ بکە و چ ببێژە. وێ ب ترس و دلگەرمی ژ بابێ خوە رە:

– هۆ بابۆ، بابێ من یێ دەلال، ولەھ ئەز نە ئێڤـەلی مـە. من و چێلەکـان ژی نەکـە وەکی ھەڤ. مـا دنیـا خـراب بـوو کـۆ ئەز ب ھـەڤـالا خــوە رە دەرکـەتم بازاری –وێ نـە وێرا ببـێـژە ب ھـەڤـالێ خـوە رە–، پا ئەز نە چوومـە من ت قەحبیتی نە کریە.
– تە ئیرۆ نە کر تو دێ سبـەھی بکی، ھەگەر تو تا نیڤێ شـەڤێ ل کۆلانەیان بمینی تو دێ قەحبیتیێ ژی بکی، بابێ خەزالێ گۆت.
ئاگری گرت قـولنجێن خـەزالێ. دلۆپێن خـوێدانێ ژ کـەلاکـووچکێن وێ بەرەو پشتدووڤا وێ دە ھەرکین.

نێروەھی، خەلیفەیێ(١٩٩٤)، «نێرەڤانی ل ئاسۆیێ شیرگەرم یێ ستۆکھۆلمێ»، دیدار، ھژم: ١٢-١٣، رووپ: ١٧

شانەک٤

جارنان مرۆڤ دکارە خێزکا بەرسڤێ بئێخە پاراگرافەکێ. و ھنگێ دڤێت مرۆڤ نقتەجۆتێ داینە پێشیا خێزکا بەرسڤێ یا ئەول.

لێکۆلینەرەکێ ئەلمانی، وۆلفگانگ لسـەر، سرێ خوەندنـێ وھا فۆرمـوولە کریە: خوەندن مـەیدانەکە کۆ نڤیسکار و خـوەندەڤان پێک رە ل وێ دەرێ تیـاترۆیەکا فـانتـەزیان دلەھیـزن. –ئافرینەر نە تـەنـێ نڤـیسـکار، ھەروھا خـوەندەڤانە ژی. ھـایـێ نڤــیــسـکارەکێ بـاش ژ ڤێ ئێـکێ ھـەیە و ژ لـەورە ژی خــوەنـدەڤــانـی ڤەدخوینە ژ بۆ ھەڤکاریێ.
Legercrantz, Olof(1985), Om knsten att läsa och skriva, rûp. 8

ڤەگوهۆستنا دیرەک و ئەندیرەک

۱۹) گـاڤـا کـۆ مـرۆڤ ب نڤـیـسکی گـۆتنێن ئاخـافـتنا یەکی ڤـەدگـوهـۆزە، وەکی د هەڤپەیڤینەکێ دە، یا باش ئەوە کۆ مرۆڤ فۆرموولاسیۆنێن وی سەراست بکە دا ئەو خوەش بێن خوەندن. مرۆڤ سەراستکرنێن وها د ڤەگوهۆستنا دیرەک دە ژی دکە. ل ژێر نموونە هەنە، کا مرۆڤ چاوا ڤی کاری دکە.

نموونەیا ڤەگوهۆستنا گۆتن ب گۆتن

جـەدرمـا سـەر گوندە گرت، زەلام لباخـچا دبسـتـانێ کۆم کـرن. وان گـەلک کـەسـان دان، دەسـتێ عـەلیێ عـەمەر شـکێناند. سێ دەست بازنێ ژنا حـەجی ئەڤدلایێ تاخا کـەڤلان دزی. هـەرسـال تێن و هۆ ل مە دکن، ژ دەستێ وان دا و مـەدەدە، لێ نکاری ت بکی. ما کەس خوەییتیێ نکار ل مە بک؟

نموونەیا ڤەگوهۆستنا سەراستکری

جەدرمەیان ب سـەر گوندی دە گرتن و زەلام ل باخچەیێ دبستـانێ کۆم کرن. وان ل گەلەک کەسـان دان و دەستێن عەلیێ عـەمەری شکێناندن. سێ دەست بازنێن ژنا حـەجی ئەڤدلایێ تاخـا کـەڤلان ژی دزین. هـەرسـال تێن و هۆلێ ل مـە دکن. مـە ژ دەسـتێ وان داد و مـەدەدە، لێ ئەم نکـارن ت تشـتی بکن. مـا کەس نکارە خوەییتیێ ل مە بکە؟

۲۰) د ڤەگوهۆستنا ئەندیرەک دە مرۆڤ نێڤەرۆکا ئاخافتنا یەکێ ڤەدگوهۆزە. مرۆڤ د ڤەگوهۆستنێ دە هنەک گوهۆرتنان چێدکە. گوهۆرتنێن کۆ مرۆڤ هەرتم دکن ئەڤن:

- گوهۆرتنا زەمانێ لێکەرێ
- گوهۆرتنا ئاڤاهیێ کۆمەکێ
- گوهۆرتنا پرۆناڤێن کەسێن
- گوهۆرتنا گۆتنێن وەکی هر، نهۆ، ئیرۆ
- گوهۆرتنا نیشاندەکێن نقتەشانیێ

نموونەیا ڤەگوهۆستنا دیرەک

شەمسی: – من ت جاران جەندرمەیێن هەوقاس زالم نە دیتنە! ما قەی خودێ دلەکێ برەحم نەکریە بەهرا وان؟

رەمەزان: – تە هێژ زلما کۆماندۆیان نە دیتیە! دڤێت ئەم خوە ژ خەزەبا وان رە ئامادە بکن.

نموونەیا ڤەگوهۆستنا ئەندیرەک

شەمسیێ گۆت کۆ وێ ت جاران جەندرمێن هەوقاس زالم نە دیتنە و مەرەق دکر کا ژ بەر چ خودێ دلەکێ برەحم نەکریە بەهرا وان. رەمەزانی ژ وێ رە گۆت کۆ وێ هێژ زلما کۆماندۆیان نە دیتیە، ژ لەورا دڤێت ئەو خوە ژ خەزەبا وان رە ئامادە بکن.

کورتەڤەگوهۆستن

٢١) مانەیا کورتەڤەگوهۆستنێ کورتکرن و ڤەگوهۆستنا نێڤەرۆکا تەکستەکا نڤیساندی، ئاخافتن یان ژی دیالۆگەکێ یە. مرۆڤ دکارە تەکستا ل ژۆرێ

ب کورتی وها ڤەبگوهۆزە.

گاڤا کۆ شەمسیێ بەهسا بێ وژدانیا جەندرمەیان کر، رەمەزانی گۆتێ خوە ل هێڤیا خەزەبا کۆماندۆیان بگرە.

ڤەگوهۆستنا هزرکری، ڤەگوهۆستنا گشتی

٢٢) تەکستا کۆ نێڤەرۆکا رامانەکێ ڤەدگوهۆزە نە پێویستە ب نیشاندەکا ژێگرتنێ بێت نیشان کرن. ئەڤ قاعدە ژ بۆ وێ یەکێ ژی دەرباس دبە کۆ نێڤەرۆکا رامانا پرس و بانەشانان ژی د خوە دە دگونجینە. هەروها پرس و بانەشانێن گشتی ژی ب نیشاندەکا ژێگرتنێ نایێن نیشان کرن.

سەردانا کوردستانا عراقێ ئەز هنەکێ ترساندم. ما وان مرۆڤێن نەناس دێ ئاریکاریا من بکرنا؟ ما ب راستی ژی کوردێن باشورێ کوردێن باکورێ باش ناس دکن؟ ئەز جدی هزریم کۆ ئەز مرۆڤەکێ ناسێ منتقەیێ بکم رێبەرێ خوە.

هینبوونا کوردیێ نە کارەکێ هێسانە، ئەو هزری، دێ گەلەک وەختی بگرە.

ما بەرپرسیارێ رەوشا ئابۆری یا خراب کی یە؟ مرۆڤێن فەقیر نهۆ ڤێ پرسێ ژ خوە دکن.

وێ دبستانا کەڤن نەرووخینە! جهنشینێن دەڤەرێ دلنەخوەشن و پلان دکن سەرهلدانەکێ بکن.

شانەک

لێکەرێن وەکی *فکری، هزری، گۆت، ڤێریا* و......هتد، دکارن رۆلێ هەڤۆکا ڤەگوهۆستنێ بلەهیزن و هنگێ ڤەگوهۆستن ب نیشاندەکا ژێگرتنێ تێت نیشان کرن.

پیرێ هزری: «ما رۆژەکا زووتر بمراما دێ ژ من رە نە چێتر بوویا؟»